

jako absurdní, ale Hume dokonce vysvětluje, proč nám připadá absurdní: je to v nás zařízeno tak, že prostě musíme uvažovat induktivně. Prostě musíme takto iracionálně věřit.

Humeův argument nadále mate filozofy i vědce. Dosud neexistuje shoda v tom, jestli má Hume pravdu. Někteří jsou přesvědčeni, že nemáme na výběr a musíme přijmout Humeův skeptický závěr o neviděném, druzí jsou přesvědčeni, že tento závěr je naprosto absurdní. Je však na těchto zastáncích „zdravého rozumu“, aby přesně dokázali, co je na Humeově argumentu špatně. Nikomu se nic takového dosud nepodařilo (nebo o tom alespoň nikdo zatím nepřesvědčil většinu filozofů).

SOUVISEJÍCÍ KAPITOLY:

V této kapitole se objevuje otázka skeptického přístupu k neviděnému. V 8. kapitole, Podivný případ racionálně uvažujícího zubaře, a ve 3. kapitole, Ukradený mozek, se objevují dvě jiné formy skepticismu – skepticismus týkající se jiných myslí a skepticismus týkající se vnějšího světa.

V 19. kapitole, Co je vědění?, rozebírám možnost, že vědění není třeba obhajovat. Mohlo by nám toto tvrzení pomoci porazit skeptiky?

DALŠÍ ČETBA:

Problém indukce je dobře rozebrán v:

Chris Horner, Emrys Westacott, *Thinking through Philosophy* (Cambridge University Press, Cambridge 2000), 4. kapitola.

Jednoduchý ale účelný úvod do problému indukce a několika filozofických otázek, které se týkají vědy, najdete v:

Nigel Warburton, *Philosophy: The Basics*, druhé vydání (: Routledge, London 1995), 5. kapitola.

ZASLUHUJEME ZA COKOLI TREST?

STUPEŇ NÁROČNOSTI FILOZOFICKÉ GYMNASTIKY

ROZCVIČKA

STŘEDNÍ ZÁTĚŽ

NÁROČNĚJŠÍ CVIČENÍ

Jsmo přesvědčeni, že se můžeme svobodně rozhodovat a na základě těchto rozhodnutí jednat. Nepochybně se můžu rozhodnout, jestli dnes budu pracovat, anebo nebudu, jestli si dám šálek kávy, anebo se bez něj obejdu, jestli budu krást v samoobsluze, anebo budu jednat poctivě. Takový je pohled „zdravého rozumu“.

Také máme za to, že když člověk jedná ušlechtilě a velkoryse, zasluhuje naši chválu, a když jedná špatně, zasluhuje odsouzení a v některých případech i trest.

Je však cokoli z toho pravda? Jak zjistíme v této kapitole, věda zřejmě zjišťuje, že nikoli.

Divneyova obhajoba

Soudní síň. Před porotou stojí Divney, sériový vrah. Divney se obhajuje sám. Právě dostal slovo.

Divney: Přiznávám, že jsem ty lidi zabil.

Soudce: A nemáte žádné výčitky svědomí?

Divney: Ne.

Soudce: To je vše, co můžete říct na svou obhajobu?

Divney: Ne. Dokážu, že žádný trest nezasluhuji.

Soudce zvedne nevěřičně obočí.

Soudce: A jak to chcete udělat?

Divney: Dokážu vám, že jsem nemohl jinak.

Soudce: Jak to myslíte? Myslíte to tak, že vás někdo přinutil ty zločiny spáchat?

- Divney:* To ne. Nikdo mi přitom pistoli u hlavy nedržel. A přece jsem neměl na vybranou a musel ty lidi zabít.
- Soudce:* Chápu. Chcete tvrdit, že trpíte nějakou duševní chorobou, ano?
- Divney:* Jsem naprosto zdravý. Ale nejednal jsem svobodně. Proto nezasloužím být potrestán.

Divneyův argument se může jevit jako nestoudný, a přece se zdá, že věda mu dává za pravdu, jak se Divney nyní chystá vysvětlit.

Tvrký determinismus

- Soudce:* Obávám se, že nerozumím.
- Divney:* Dovolte mi předvolat mého znaleckého svědka, předního světového fyzika, profesora Hatchjawa.

Do soudní síně je uveden Hatchjaw.

- Prof. Hatchjaw:* Dobré odpoledne.
- Divney:* Professore, mohl byste zde soudu popsat determinismus?
- Prof. Hatchjaw:* Zajisté. Deterministé tvrdí, že vesmír se řídí přesně danými a bezvýhradnými zákony – zákony přírodními. Také jsou přesvědčeni o tom, že stav vesmíru v kterékoli dané chvíli v čase spolu s přírodními zákony nutně vede k tomu, co se stane v budoucnosti.

Hatchjaw má pravdu. Stoupenci determinismu jsou skutečně přesvědčeni, že pokud by fyzik znal přesný stav vesmíru před miliónem let a k němu i přírodní zákony, v podstatě by mohl předpovědět vše, co se od té doby přihodilo, až po pohyb toho posledního atomu.

- Divney:* Dobře. A determinismus se týká všeho, co se ve vesmíru odehrává? Týká se i mého chování?
- Prof. Hatchjaw:* Samozřejmě. Činnost vašeho těla spadá pod stejné přírodní zákony jako všechno ostatní.

- Soudce:* Moment. Nechápu. Neexistují přece žádné zákony lidského chování, nebo ano? Například neexistuje zákon, který by stanovoval, že pokud má někdo hlad, nají se. Ano, hladoví lidé většinou jedí, ale někteří jíst nechťejí. Příležitostně dokonce úmyslně umírají hladu. Nedokazuje to, že lidské chování se neřídí žádnými zákony?

- Prof. Hatchjaw:* Možná, že neexistují zákony lidského chování. Netvrdím, že existují. Ale člověk je vírem droboučných částic – elektronů, protonů, neutronů a tak dále, které všechny víří a velmi spleťitě poletují.

„...člověk je vírem droboučných částic“

Podle determinismu je každá z těchto částic jaksi zlovolně ovládnána přísně danými a neúprosnými přírodními zákony. Tyto částice, z nichž se lidé skládají, nemůžou nic jiného než to, co ve skutečnosti dělají. Což znamená, že lidé nejsou svobodní a spadají pod tytéž fyzické zákony jako všechno ostatní.

- Divney:* Takže je pravda, podle determinismu, že jsem nemohl udělat nic jiného než to, co jsem udělal? Neměl jsem na vybranou?
- Prof. Hatchjaw:* Ano, to z toho očividně vyplývá.

Názor, který tu právě nastínil Hatchjaw, je *tvrdý determinismus*. Podle Hatchjawa jste pouhým kolečkem v obrovském soukolí vesmíru, které nemůže svobodně jednat o nic víc než jedno z ozubených koleček v mých hodinkách. Deterministé jsou toho názoru, že vše, co jste kdy udělali nebo uděláte, je předem určeno přírodou. Stoupenci tvrdého determinismu jsou rovněž přesvědčeni, že z determinismu vyplývá, že nemáme svobodnou vůli.

Pokud nemáme svobodnou vůli, jak tvrdí Divney, tak nám není možné přisuzovat morální odpovědnost za to, co děláme.

Divney: Takže podle zákona mi lze přisuzovat morální odpovědnost jen za to, co můžu ovlivnit?

Soudce: Ano.

Divney: Jenže, jak vám právě vysvětlil přední světový fyzik, já nemohl udělat nic jiného než to, co jsem udělal. A pokud jsem nemohl jednat jinak, pak samozřejmě nemám ani právní, ani morální odpovědnost za to, že jsem ty lidi zabil.

I tato část Divneyovy obhajoby vypadá hodnověrně. Někoho, koho někdo vyhodil z okna, bychom také neobviňovali z toho, že zabil člověka, na kterého dole spadl. Jak bychom tedy mohli legitimně přisuzovat odpovědnost Divneyovi za to, co udělal? Nebyl schopen zabránit vraždě těch lidí o nic více, než je mrak schopen plynout proti větru nebo řeka téct do kopce.

Soudce: Kdyby to, co říkáte, byla pravda, pak by nikdo nikdy nezasluhoval žádný trest.

Divney: Přesně tak. Jsme všichni jen bezmocné loutky, tancující na nitkách přírody.

Divneyho obhajoba se sice možná jeví jako přesvědčivá, ale je neprůstředná?

Pocit svobody

Soudce se ale přesvědčit nedal.

Soudce: Je evidentní, že jsme svobodní. Vnitřně si uvědomujeme, že máme na výběr. Uvedu příklad. Teď, v této chvíli, se můžu zcela svobodně rozhodnout, jestli zvednu ruku, anebo nezvednu.

Soudce zvedne ruku.

Soudce: Tak, zvedl jsem ruku. Ale stejně tak snadno bych se mohl rozhodnout, že ji nezvednu. Ve chvíli, kdy jsem se rozhodoval, jsem si byl vědom toho, že mám na vybranou.

Soudce má samozřejmě pravdu, že cítíme, že jsme svobodní. Ve skutečnosti je tento pocit svobody často nejakutnější, když máme pokušení jednat nesprávně. Právě proto, že člověk věří, že má na výběr buď ukrást koblihu, či ji neukrást, mučí se myšlenkami, který způsob jednání zvolit.

Divney: Možná, že máte pocit, že se můžete svobodně rozhodovat, ale vnější zdání klame. Jak bylo právě řečeno, věda nám dokazuje, že jsme v ocelovém sevření těch samých neúprosných zákonů, kterými se řídí příliv, laviny, pohyb planet a všechny ostatní přírodní jevy. Vás mylí skutečnost, že víte, že někdy ruku zvednete a někdy ne a to vás vede k domněnce, že můžete v této chvíli udělat to i to. Ale ze skutečnosti, že někdy ruku zvednete a někdy ne nevyplývá, že to, co se při každé příležitosti stane, není způsobeno zákony, na které nemáte absolutně žádný vliv.

Ke stejnému závěru, k jakému právě dospěl Divney, dochází také filozof Arthur Schopenhauer (1788–1860) ve svém spise „O svobodě lidské vůle“*. Schopenhauer poukazuje na to, že voda se chová mnoha různými způsoby. Někdy teče rychle dolů z kopce, jindy leží klidně v jezeru, může mít také podobu neklidného a rozbouřeného moře. Voda se může chovat všemi těmito způsoby. To však neznamená, že voda v mé sklenici se teď může chovat kterýmkoli tímto způsobem, nezávisle na tom, co jí poroučí přírodní zákony.

Je Divneyho obhajoba oprávněná?

* Arthur Schopenhauer, *On the Freedom of the Will* (Blackwell, Oxford 1985), str. 43.

Mnoho filozofů tvrdí, že i když determinismus může platit, je kompatibilní se svobodnou vůlí. Takový názor mají *kompatibilisté*. Základní kompatibilistickou myšlenkou je, že to, co máme na mysli, když tvrdíme, že někdo „jednal svobodně“, je s pravdivostí determinismu shodné. Podle kompatibilisty mohl Divney „jednat svobodně“ i v případě, že determinismus platí, a tudíž tak jako tak zasluhuje trest za to, co udělal.

A obžaloba nyní předvolává jako svědka právě kompatibilistu.

Žalobce: Rád bych nyní předvolal svého vlastního znalce, profesora filozofie Sidderyho.

Prof. Siddery: Dobré odpoledne.

Žalobce: Pane profesore, vy jste přesvědčen, stejně jako celá řada filozofů v průběhu staletí, že determinismus a svobodná vůle jsou ve skutečnosti kompatibilní, že?

Prof. Siddery: Přesně tak. Myslím, že profesor Hatchjow to má popletené.

Žalobce: V jakém smyslu?

Prof. Siddery: Hatchjow směšuje dohromady dva různé významy, které chápeme pod pojmem „svobodný“.

Žalobce: V jakém smyslu?

Prof. Siddery: Připouštím, že Divney „nejednal svobodně“, pokud tím rozumíme prostě to, že nemohl jinak. Nicméně, pokud o někom říkáme, že „jedná svobodně“, myslíme tím něco jiného.

Žalobce: A co tím myslíme?

Prof. Siddery: Myslíme tím, že by byl jednal jinak, kdyby se rozhodl jednat jinak.

S tímto názorem přišel filozof G. E. Moore (1873–1958). Podle Moorea můžeme jednat svobodně i v případě platnosti determinismu, protože jednání je svobodné, pokud platí, že jsme mohli jednat jinak, kdybychom se tak rozhodli. Proto i v případě, že determinismus platí, lze říci, že bychom byli jednali jinak, kdyby-

chom se jinak rozhodli. Determinismus je tedy ve skutečnosti se svobodnou vůlí kompatibilní.

Žalobce: Takže podle vašeho názoru Divney jednal „svobodně“ ve smyslu, v jakém je toto slovo obvykle používáno? Má tedy svobodnou vůli?

Prof. Siddery: Ano, má.

Žalobce: Tedy ať už determinismus platí nebo ne, Divney může nést odpovědnost za to, co udělal?

Prof. Siddery: Ano. Divney jednal dobrovolně, ve smyslu, že jednal tak, jak chtěl. Z toho důvodu nese za své činy odpovědnost a zaslouží trest.

Problém kompatibilismu

Kompatibilistický postoj je lákavý, protože nám umožňuje činit lidi odpovědnými za jejich dobrovolné činy, za to, že udělali to, co chtěli udělat, bez ohledu na to, zda determinismus platí nebo ne.

Je však kompatibilismus přijatelný? Nikoli podle stoupence tvrdého determinismu, který příznačně viní kompatibilistu ze žonglování se slovíčky, z toho, že předdefinoval slovo „svobodně“ tak, aby vyhovovalo jeho účelům.

Divney: Profesore Siddery, vy říkáte, že jsem jednal svobodně prostě proto, že bych byl jednal jinak, kdybych se rozhodl jednat jinak? A z toho podle vás vyplývá, že můžu nést odpovědnost za to, co jsem udělal?

Prof. Siddery: Správně.

Divney: Myslím, že přehlížíte jednu základní skutečnost. Ano, já bych byl jednal jinak, kdybych se byl rozhodl jednat jinak. Jenže já se samozřejmě *nemohl* rozhodnout jednat jinak. Všechno, co probíhá v mé mysli – včetně toho, jak se rozhoduji –, je výsledkem toho, co probíhá v mém mozku. A to, co probíhá v mém mozku, se řídí stejnými přírodními zákony jako všechno ostatní. Proto jsem se nemohl rozhodnout jinak.

Prof. Siddery: Ale je to relevantní k otázce, zda jste vinen?
Divney: Je! Uvedu obdobný příklad. Zhypnotizuji někoho, koho jinak vůbec neznám, aby vždy dal přednost pomerančovému džusu před limonádou. Když je mu potom nabídnuta sklenice obojího, v důsledku hypnózy si vybere pomerančový džus. Podle vaší zvláštní definice je jednání tohoto člověka svobodné. Protože platí, že by byl jednal jinak, kdyby se rozhodl jednat jinak. Správně?

Prof. Siddery: Ano.
Divney: Dokonce se „cítí“ svobodný.

Prof. Siddery: Zřejmě ano.
Divney: A přece se tento zhypnotizovaný člověk nerozhodoval svobodně, protože jeho mysl ovládaly síly, na které neměl vliv. Jeho rozhodnutí samo bylo determinováno – v tomto případě mnou a mými hypnotickými schopnostmi.

Prof. Siddery: To je pravda.
Divney: Pak to ale nemůžeme považovat za příklad „svobodného jednání“, že?

Prof. Siddery: Zřejmě ne.
Divney: Ale pokud tento zhypnotizovaný člověk nejedná svobodně, přestože platí, že by byl jednal jinak, kdyby se rozhodl jednat jinak, pak je vaše definice svobody nepřijatelná.

Soudce Divneye požádá, aby to vysvětlil.

Soudce: A vy si myslíte, že to dokazuje, že ani vás nelze činit odpovědným?
Divney: Samozřejmě. Někoho, kdo je zcela ovládan silami, které nedokáže ovlivnit, nelze hnát k odpovědnosti za to, co udělal, i když platí, jak říká profesor Siddery, že „by byl jednal jinak, kdyby se rozhodl jednat jinak“. Zhypnotizovaný člověk není odpovědný za své jednání. A Hatchjaw přece vysvětlil, že mou mysl ovládají síly, na které nemám vliv – zcela podléhá přírodním zákonům –, proto mě nelze činit odpovědným.

Libertarianismus: nadpřirozené duše

To je pádná kritika kompatibilismu. Možná ho lze nějak pozměnit, aby nápor této kritiky odrazil, ale možná také ne. Možná, že jedinou cestou, jak připustit svobodu a morální odpovědnost, je odmítnout determinismus. Ti, kdo se vydali právě touto cestou, se nazývají libertariáni.

Obžaloba tedy předvolává na lavici svědků libertariána.

Žalobce: Předvolávám svého druhého znaleckého svědka, důstojného otce O'Feersu.

Otec O'Feersa: Dobrý den.

Žalobce: Otče, myslím, že i vy jste toho názoru, že každý z nás je svobodný?

Otec O'Feersa: Ano. Ale kompatibilismus odmítám. A zrovna tak odmítám i determinismus. Podle mého názoru je každý z nás duší. A tato duše se rozhoduje a koná volby. Podle mého názoru duše stojí mimo přirozený řád věcí. Je něčím nefyzickým. Je nadpřirozená.

Žalobce: Duše tedy není ovládána přírodními zákony?

Otec O'Feersa: Přesně tak. Duše je svobodná.

Žalobce: Což znamená, že Divney se rozhodoval svobodně a je tedy za své činy morálně odpovědný?

Otec O'Feersa: Ano.

Slovo dostává Divney.

Divney: Já osobně nevěřím v existenci tak podivných věcí, jako jsou duše. To byste musel nejdříve dokázat, že skutečně existují. Jistě by nebylo správné poslat mě do vězení jen proto, že vy jste takovéhoho mínění. Musíte svůj názor podložit nějakými důkazy.

Otec O'Feersa: Myslím, že takový důkaz doložit mohu. Každý z nás si vnitřně uvědomuje, že má svobodnou vůli vzeptit se tomu, co poroučí příroda.

Avšak, jak už poukázal Divney a Schopenhauer, tento pocit svobody nemá žádný velký význam – nevyplývá z něho, že člověk nepodléhá přírodním zákonům.

Divney považuje závěr otce O'Feersy za zcela absurdní.

Divney: To, co tu tvrdíte, je absurdní. Dokážete mi vysvětlit, jak duše ovládá tělo?

Otec O'Feersa: Duše ovládá tělo tím, že ovlivňuje to, co probíhá v mozku. A ten dále ovlivňuje to, jak se chová tělo.

Divney: Ale, jak už vypovídal profesor Hatchjaw, všechno, co probíhá ve vesmíru, včetně toho, co probíhá v mozku, je determinováno přírodními zákony. To, co probíhá v mozku, je předem pevně dáno přírodou a nelze to změnit.

Otec O'Feersa: V tom se profesor Hatchjaw mylí.

Divney: Skutečně?

Otec O'Feersa: Ano. Vesmír se sice, obecně řečeno, zákony řídí, tyto zákony se však ne vždy vztahují k mozku. Duše – která je spíše spirituální než materiální povahy – může vstupovat a převažovat nad přírodními zákony takřka z vnějšku systému a působit, že se stane něco, co by se jinak nestalo.

Divney: To si opravdu myslíte? Že přírodní zákony platí pro celý vesmír kromě téhle jediné výjimky? Vy věříte, že lidský mozek funguje jako jakási anténa, která přijímá signál od duše – čehosi, co leží mimo přírodní řád?

Otec O'Feersa: To si myslím.

Divney: Ale to je z vědeckého hlediska absurdní!

Tvrzení, že přírodní zákony se týkají všeho kromě našeho mozku, je skutečně těžko stravitelné a ten, kdo by chtěl prokázat jeho pravdivost, by musel najít skutečně pádný důkaz.

Existuje vůbec takový důkaz? Pouhá skutečnost, že se cítíme svobodní, je takovým přesvědčivým důkazem jen stěží, jak už jsme si ukázali.

Obžaloba má ještě poslední příležitost Divneyovu obhajobu rozbít. Odvolá se na jiný libertariánský názor, který nepožaduje, abychom přijímali teorii nadpřirozené duše, kterou hlásá otec O'Feersa.

Žalobce: Mohu jako svědka ještě jednou předvolat profesora Hatchjawa? Professore, mluvil jste o determinismu. Ale platí determinismus skutečně?

Prof. Hatchjaw: V přesném slova smyslu ne. Trochu jsem zjednodušoval. Pravda je, že my, vědci, už jistou dobu víme, že ve vesmíru existuje jistá míra neurčitosti. Subatomární částice nejsou zlovolně ovládány přísně danými a neúprosnými přírodními zákony. Do jisté míry je to, co se stane, na přírodních zákonech nezávislé. Einstein to odmítl svým slavným výrokem, že „Bůh nehraje kostky“, ale zdá se, že Einstein se mylí. Kvantová mechanika determinismus odmítá. Říká, že to, co se děje ve vesmíru, je do jisté míry nahodilé, že je to věc čisté náhody.

Žalobce: Jestli to dobře chápu, to znamená, že je pravděpodobné, že v Divneyově mozku v den, kdy spáchal ty vraždy, proběhlo něco, co nebylo determinované, co bylo nahodilé?

Prof. Hatchjaw: Ano.

Žalobce: A v tom případě Divneyho rozhodnutí a jednání nemuselo být determinované?

Prof. Hatchjaw: Myslím, že je tomu tak.

Podářilo se obžalobě dokázat, že Divney přece jen trest zasluhuje?

Přestože z kvantové neurčitosti může vyplývat, že některá z Divneyho rozhodnutí a jednání nebyla determinována, zdá se, že to není dostatečný důkaz Divneyho svobodné vůle, jak nyní Divney vysvětluje.

Divney: Geniální tvrzení. Ale je k ničemu. Svobodná vůle totiž není o nic více kompatibilní s tvrzením, že naše jednání je produktem nahodilých jevů než s tvrzením, že je výsledkem determinovaných jevů.

Soudce: Jak to?
Divney: Řekněme, že v důsledku nějakého nahodilého jevu v mém mozku – třeba by mi sám od sebe vystřelil nějaký neuron – by se mi vymrštila ruka a udeřila by vás do nosu. Já jsem samozřejmě morálně nevinný. Skutečnost, že jisté mé chování bylo zapříčiněno nějakým nahodilým jevem stačí k tomu, aby bylo možno konstatovat, že jsem na toto chování neměl žádný vliv a že by mi za ně neměla být přisuzována odpovědnost.

Zdá se, že Divney má pravdu. Aby měl za své činy morální odpovědnost, musel by mít sám na své jednání vliv. Tvrzení, že jeho jednání je výsledkem nahodilých jevů, mu bohužel nepřisuzuje vliv na jeho vlastní jednání o nic více než tvrzení, že je determinováno přírodními zákony.

Vynesení rozsudku

Soudce: Musím říct, že na mě vaše obhajoba udělala veliký dojem. Myslím, že se vám podařilo dokázat, že, jak říkáte, o vaší vině existují oprávněné pochybnosti. Zdá se, že věda je na vaší straně.

Divney: Budu tedy osvobozen?

Soudce: Ne. Souhlasím, že jste morálně nevinný. Přesto mám ale právo vás poslat do vězení. Stále jsou tu oprávněné důvody, proč posílat lidi za mříže, i kdyby byla pravda, že nemají svobodnou vůli a nezasluhují trest.

Divney: Jaké důvody?

Soudce: I kdybyste trest nezasluhoval, je přesto trest na místě, protože odradí ostatní od páčání podobných zločinů.

Divney: To je asi pravda.

Soudce: Nebo bych vás mohl poslat někam, kde by vás mohli napravit. Mohl byste se třeba podrobit léčení, abyste už nikdy podobný zločin nespáchal.

Divney: To je asi také pravda.

Soudce: Především však, pokud bych pokládal za pravděpodobné, že byste mohl znovu spáchat zločin...

Divney: To bych spáchal, to ano.

Soudce: ... pak mám právo poslat vás do vězení, abych vám v tom zabránil.

Divney je odveden do vězení.

Závěr

Přestože obvykle jsme přesvědčeni o tom, že lidé často zasluhují trest, moderní věda tento pohled „zdravého rozumu“ vážně zpochybňuje. Zdá se, že ať už uděláme cokoli, nelze nás z toho vinit. I když vězení a jiné formy trestu mají stále svoje opodstatnění, zdá se, že budeme muset náš postoj k trestu radikálně přehodnotit. Anebo budeme muset zjistit, v čem se Divneyho argument mýlí.

SOUVISEJÍCÍ KAPITOLY:

V této kapitole je pohled „zdravého rozumu“ zpochybňován filozofickým argumentem. Je nám předložen argument, podle něhož navzdory zdání nejsme svobodní. Další příklady filozofických argumentů, které mají značně kontraintuitivní důsledky, viz ve 3. kapitole, Ukradený mozek, 8. kapitole, Podivný případ racionálně uvažujícího zubaře, ve 14. kapitole, Proč očekávat, že zítra vyjde slunce?, a také viz paradoxy v 25. kapitole, Sedm paradoxů.

DALŠÍ ČETBA:

Čitelný přehled argumentů této kapitoly najdete v:

Chris Horner, Emrys Westacott, *Thinking through Philosophy* (Cambridge University Press, Cambridge 2000), str. 1–16.